

Ander Berrojalbiz. Musikari historiazalea

Historia eta musika batu ditu Ander Berrojalbizek (Durango, 1983), izan ere, musikaren historia irakasten du Durangoko kontserbatorioan, aintzinako musika berreskuratzen duen Khantoria taldean dihardu arrabita jotzaile eta historiari buruzko bi liburu argitaratu du azkenaldion Pamiela argitaletxean: *Los herejes de Amboto* (2016) eta Joseba Sarrionandiarekin batera idatzitako *Herejeen alaba* (2017).

“Botere erlijiosoaren eta politikoaren aurka altxatu ziren Durangoko herejeak”

Jabi Zabala

@sarean

ARGAZKIAK: ARITZ LOIOLA

Khantoriaren sustraieraino

“Formazioz bibolin jolea naiz, aintzinako musikari buruzko ikasketak egin nituen eta, 2010az geroztik Khantoria taldean nabil. Bertan, aintzinako musika berreskuratzeaz gain, hipotesiak lantzen ditugu, esaterako “Bereterretchen oinatzak” programan ikertu genuen zer harreman dagoen herri musikaren eta erdi aroko eliz musikaren artean. *Bereterretchen khantoria*-ren musikaren ezaugarriak guztiz erdi arokoak dira, iturri batzuen arabera Ambrosio deunak konposatu zuen doina IV. mendean”.

Herejeak disidente politikoak zirela esan izan duzu...

XV. mendean agertu ziren Durangaldeko lehen heresiak. Lehenengoan bi buru nabarmendu ziren: Alonso de Mella eta Guillén de Albesa frantziskotar erradikalak. Dokumentuen artean De Mellaren gutun bat dago, baita errepresioan parte hartutako durangar baten gutuna ere, Aita Santuari idatzia. Hor ikusten da botere erlijiosoaren eta politikoaren aurka altxatu zirela. Milenaristak ziren, Jainkoaren bigarren etorrera hurbil zegoela uste zuten eta orduan paradisua lurrean antolatuko zela, gizakien legeak eta eskumenak bertan behera geratuko ziren justiziazko mundua antolatuko zela, ondasunen jabegorik gabea.

Sexu libertinajeaz ere akusatu zituzten?

Orain ari naiz hori aztertzen. Egia da lizunkeriari buruz mintzo den lehenengo iturria epaiketa baino askoz geroagoa dela. Baliteke bigarren edo hirugarren epaiketan agertu izana, ez dakigu torturek nolako rola izan zuten. Kontua da doteen aurkako jarrera zutela.

Emakumeek dotea behar zuten ezkondu ahal izateko edo moja sartzeko. Doterik gabeko emakume batek oso zaila zuen ezkontzen merkatuan sartzeko, beraz, emakume askok baztertuta bukatzen zuten ezkontza legeengatik. Gizakien legeak bertan behera geratu behar ziren mundu bat aldarrikatzen zuen mugimendu batek ezkontza legeak kentzea eta kideen artean ezkondu gabe batzea ondo ikusiko zuen. De Mellak idatzitakoaren eta iturri zaharretatik ondoriozta daiteke libertinajearen aukera, baina ez dago aipamen zehatzik eta baliteke libertinajearena esajerazioa izatea.

Zer ziren Sanbenitoak?

Zaku moduko oihalak ziren, herejeei eskarniorako ezartzen zitzaizkienak, baina haiek hil ondoren elizan eskegitzen ziren oihal haiek, *manteta* izenarekin, euren oinordekoen lotsaizunerako. Hortik dator *tirar de la manta* esaera. Durangoko elizan 1809an frantsesak etorri arte egon ziren eskegita. Lehenago, 1616an durangar bat elizan sartu eta han zeuden oihalak erre zituen, se-

guruenik bere familia aipatzen zutelako. Ez zen lotsa kontua bakarrik, ondoko bi belaunaldietako ondorengoek ez zuten kargu publikorik hartzeko eskubiderik.

Dokumentuetan tortura aipatzen da?

Gutxitan. Mungiako emakume baten kasuaren aipamena dator 1508an egin zen beste epaiketa baten agirietan, Bizkaia osoan sorgin bila egin zen ikerketa baten baitan. Bertan irakur daiteke garrutxa gogor eman ziotela, baina andreak ez zuela aitortu. Erre egin zuten, hala ere.

Jendea bizirik erre zuten, baita gorpu hilak ere, gehienak emakumeak.

1500ean erretako hamaika lagunetatik bakarra zen gizonezkoa. Jada hilak ziren beste zazpi emakume ere kondenatu zituzten, gorpuak kanposantutik atera eta erre zituzten. Zergatik? Baten batek agian torturapean egindako aitortpenetan ardurak hildako bati leporatzea nahiago izan zuen. Herejeek ezin zuten lur santuan egon, horregatik lurpetik atera eta erre egiten zituzten haien gorpuak.

“Emakumeek dotea behar zuten ezkondu ahal izateko edo moja sartzeko, bestela oso zaila zuten ezkontzen merkatuan sartzea eta baztertuta bukatzen zuten”.

Misoginiarekin lotu duzu kondenatuak emakumeak izatea.

Lehen esan dudan moduan, oso mundu gogorra zen emakumeentzat. Heresien garai berean agertu zen beaterio bat Durangon, egun San Frantzisko komentua dagoen lekuan: emakume talde batek etxe abandonatua okupatu eta komunitatea sortu zuen 1439an, euren eskulanetatik eta limosnetatik bizi ahal izateko. Baztertutako emakumeak ziren, batzuk doterik gabeak eta ama ezkongabeak. San Frantziskoren araua onartu eta babesa eskatu zioten Aita Santuari, hainbat gizonek jazartzen zituztelako. Epaituak izan ziren 1442an baina garbi atera ziren orduan. Tokiko elizak jazarriak izan ziren, agian jendeak euren santutasuna ikusirik, limosna beraiei emango zien beldur.

Nola sortu zenuen, Joseba Sarrionandiarekin, Herejeen Alaba liburua?

Berak *Kristalezko Bihotza* kontakizuna jarri eta nik haren jatorria, historia kontatu dut. Ondoren, hiru testutan, Durangon egondako heresia kasu guztiak kontatu ditut: lehen aipatutakoak, 1700ean egondako Dominiko apostata baten kasua eta XIX. mendean egondako beste heresia bat, sorginen kasuak ahaztu gabe. Durangaldeko heterodoxo guztien bilduma da.

Ikuskizuna ere prestatu duzue liburuko edukiekin.

Bai, Ander Lipusek egiten duen irakurketa musikatua da, ez dramatizatua. Khantoriako Maider Lopezek eta biok XV. mendeko musika jarri diogu irakurketari eta bigarren zatia nire hitzaldia da, baina hitzaldiko aipu guztien ahotsa ere Lipusek jartzen du. Tabakalera egin genuen, gero Durangon, eta martxoaren 11n Bilboko Guggenheimen egingo dugu berriro, Loraldiaren baitan. ■